

Idegen a társadalomban

Beri Imre

ALBERT CAMUS: KÖZÖNY, MAG- VETŐ KÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1957

Szürke, jelentéktelen, semmitmondó, céltalan élet képe bontakozik ki ennek a kis könyvnek a lapjain, amely éppen semmitmondásával vált sokatmondó kifejezésévé egy kor emberi életének.

A ma már Nobel-díjas Albert Camusnak ez volt az első könyve, még a háború alatt jelent meg Párizsban. Azóta írója nézetei is megváltoztak sok mindenben, újabb könyveket írt, tavaly a Nobel-díj dícsőségében és világhírében sütkérezett, de ez a kis könyvecske a maga százötven oldalával tovább éli írójától független életét, magyar nyelven immár a második kiadásban. És tanúskodik.

Egy emberi és társadalmi állapot sivár képét villantja fel. A francia társadalom háború előtti fiatalságának jövőtlensége, áporodott belső élete villan fel, amely a háború után majd két kézzel kap az egzisztencialista filozófia Sartre-féle változatán és lelkesedik Camus abszurdum-elméletéért. Arról beszél, hogy a kapitalista társadalom börtöne nemcsak a munkásnak, hanem a polgárnak is, a polgári életformának. Az ember megnyesett szárnyakkal, üres szemekkel él egyik napról a másikra, célja, hogy életének ezeket a napjait minél kényelmesebben, nyugodtabban élje le, a holnapra nem gondol, mert nem érdemes vele foglalkozni. A feladat igen egyszerű: lehetőleg fájdalommentesen leélni az életet. És milyen szomorú, hogy mindez egy fiatalember életének a tanulsága.

A regény francia címe idegenről beszél, de a közöny is szépen tükrözi a könyv alaphangulatát. Camus azt il-

lusztrálta ebben a művében, hogy az ember idegen, jövevény csak a társadalomban, elszigetelt életek élnek egymás mellett, és nem tudnak egymással találkozni. Az embereket a fásult közöny falai választják el egymástól, és ez egészen a nemtörődömséig tud fokozódni, nemtörődömséig, szenvtelenséig nemcsak embertársai, de maga maga iránt is.

A regény is ezzel a hangulatrajzzal kezdődik. A hőse már régen elszakadt mindenkitől, anyjától is, akit aggok házába küldött. Camus mesteri módon rajzolja meg éppen az anya halála és temetése tükrében a fiatalember lelki szegénységét, közömbösségét, céltalan, semmitmondó életét. „Ma halt meg anyám. Vagy talán tegnap, nem is tudom pontosan...” Ime az első határozott vonás e fiatalember arcképén. A másodikat, még jellegzetesebbet alig pár mondatnál alább találjuk: „Két napot kértem a főnökömtől, s persze ilyen ürügyre nem utasíthatta vissza. De láttam, nem volt inyére a dolog. Pedig még mondtam is neki: — Nem tehetek róla. — Nem felelt. Gondoltam, hogy ezt talán mégse illett volna mondanom...” Anyja és fia viszonyára a következőkben találunk magyarázatot. A fiú kiért a menhelyre és az igazgatóval beszélget. Menteteni akarja magát, majd arra gondol, hogy anyja sokat sírt kezdetben ott kinn: „Az utolsó esztendőben ezért is nem mentem a menhelyre. No meg aztán azért is, mert elveszett volna a vasárnapom — nem szólvá arról a robotról, hogy autóbuszra kellett volna ülnöm, aztán jegyet váltanom, s két óra hosszat utazgatnom.” A temetés leírása pompás rajza a fiúból áradó közömbösségnek. Ahogy gyalogolnak a koporsó után, s velük megy anyjának öreg barátja is, megható igyekezettel unszolyva fáradt

lábait a mindinkább távolodó menet után, hogy végül is összeessék, az emberi szolidaritásnak, az érző embernek olyan példáját villantja fel a fiatal és közömbös fiú előtt, amelyre az semmiképp nem volna képes. És minden fölötte ott ragyog az afrikai nap közömbös és erős fénye, amely fáraszt és kimerít. A fiú csak testével van a temetésen, szelleme, gondolatai valahol máshol bolyonganak.

Másnap fürödni megy a tengerre és szerelmi kalandba bocsátkozik. Fürdés után, öltözködve a lány meglátja fekete nyakkendőjét: „...kérdzte, kit gyászolok. Mondtam neki, hogy anyám halt meg. Amikor megkérdezte, mikor, azt feleltem neki: — Tegnap. — Egy kicsit hátrahőkölt, de különben egy szót sem szólt. Kedvem lett volna hozzatenni, hogy hiszen én nem tehetek róla, de lenyeltem a mondókámat, mert eszembe jutott, hogy ezt már a főnökömmel is mondtam. Egyébként is mit jelent ez? Az ember mindenképp hibás egy kicsit.“ Aztán a moziban egy Fernandel-filmet néznek meg, majd a lány felmegy vele a lakására. És azután jön a vasárnap, Mersault-nak, a főhősnek vasárnapja. Az unalom, a céltalanság szinte fájón árad e pár lapnyi leírásból. Nem történik semmi, nem gondol semmire és nem csinál, nem érez semmit. Élete teljesen a véletlenek kénye-kedvétől függ.

A regény főhőse ember, akinek sorsa függetlenítette magát, kívül esik a hősnőn, akaratát a véletlenek sorozata irányítja, úgyhogy a hőst, mire helyzetének tudatára ébredne, máris várja a nyaktíló. Nem társadalmi ember áll Mersault személyében előttünk, csak társadalmilag meghatározott. Szó szerint is idegen a társadalomban, amelyben élni kényszerül. Mondanunk sem kell: ez a társadalom a Mersault-ok társadalma. Ernyedt, fülledt, céltalan.

A céltalanság nagy alkotása ez a regény. Mersault tehetetlenül csapódik ide-oda, mint kis faág az érülő vizen. Szinte vakon bolyong az emberek között, álomban él, mintha nem tudná mit és miért cselekszik. Aztán a szinte bántó tartalmatlanság, ami körülveszi és amit élete jelent! Enni, aludni, dolgozni, cigarettázni. Legfőbb cselekedetei ezek az életben. De a végzet már ott settenkedik körülötte. Raymond Síntes ez a selyemfiú, emeleti szomszédja. Mindinkább egybefonódik életük. A napok üresen tűnnek tova, és szomszédjával való barátsága már sej-

teti a véget. Főnöke a szabadulás reményét kínálja neki, Párizsba akarja küldeni, de ő visszautasítja az ajánlatot. „Akkor meg azt kérdezte (a főnök), nem csábítana-e a változás. Azt feleltem, hogy az ember élete úgysem változik, hogy egyik élet olyan, mint a másik, s hogy az én itteni életemet kedvemre valónak találom. Láttam, nem tetszik neki a válasz, azt mondta, nem felelek a kérdésére, meg hogy nincs semmi becsvágyam, s az üzleti életben ez nagy baj... Ha jól megfontolom a dolgot, igen tűrhető módon éltem. Diákkoromban, emlékszem, sokkal becsvágyóbb voltam. De mikor abbahagytam a tanulmányaimat, igen hamar beláttam, hogy mindez nem is olyan fontos.“

Egy vasárnap azután kirándulnak Raymonddal együtt a tengerpartnak a várostól egy távolabb eső részére. És ime a véletlen játéka: Mersault akaratlanul belecsöppen Raymond kétéves ügyeibe: arabokkal verekszenek és az egyiket lelövi. Valóban »kopogtatnak balsorsa ajtaján«.

A regény második része Mersault börtönéletéről szól. Kihallgatják s a napok mennek a maguk útján. Már vagy egy éve vizsgálati fogságban van. Az író lefesti hőse eltoppulást (közömbösségét: már nem érdekli saját sorsa sem. Közönyösen vanl és él. Ez logikus is: csak életét folytatja tovább. És éppen ebben a részben hull le a lepel az egész társadalomról. Az író hosszabban elidőzik a főtárgyalás részleteinél. A bíróság Mersaultot éppen közömbösségével, érzéktelenségével terheli. Nem szerette anyját, halála után másnap moziba ment és szerelmi viszonyt kezdett, jópajtása selyemfiú volt, stb. A polgári társadalom enkölcsi jegyeinek fonákjai ezek, melyektől azonban a társadalom valódi arca kap élesebb megvilágítást. A vádló halált kér Mersaultra ilyen szavakkal: »Kijelentette, semmi közöm ahhoz a társadalomhoz, amelynek félreismentem leglényegesebb törvényeit, s nincsen jogom apellálni arra az emberi szívre, amelynek legelemibb hajlamairól sincs tudomásom.« Pedig a hős ennek a társadalomnak a terméke volt, és következetesen ennek törvényei szerint élt. Ami ezután következik, az a hős rádobbanése saját sorsára, egy nagy önelhárító monológ a regény végén. De már késő. A hős meg fog halni, a társadalom pedig tovább termeli a Mersaultokat, és ezerszer újra leperog majd, mind újabb és újabb változatban ez az

emberi dráma, amit Camus olyan nagy mértékű tartással és mesteri egyszerűséggel mondott el.

E kisregénynek már megvan a maga helye korunk szellemi jelenségei között.

Lényegeset és jellemzőt mond el a mai kor polgári társadalmáról és az ember-ről, aki abban élni kényszerül. A szó legszorosabb értelmében is kor- és kör-kép.

Menedék a szörnyű idők elől

Bori Imre

**SZERB ANTAL: SZÁZ VERS,
MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ,
BUDAPEST, 1957**

„Kedves olvasó, légy régimódi. sze-rezd be a kapsos albumot és írd bele a legszebb verseket, amelyekkel utadon találkozol; hidd el, nem kárba vesztett idő, amit ezzel töltesz. Írd tele a kapsos albumot és tedd el vagy vidd magaddal. Ki tudja, mit tudsz megmenteni ezekben a szörnyű időkben, és ki tudja, mit tudsz megmenteni ifjúságod-ból, amely nem kevésbé rohamos tem-póban szokott elnyargalni, mint a ro-hanó idők. De ha kedves verseid veled lesznek, nem maradsz üres kézzel üres ég alatt.” (1944.)

Igy ír a kötet bevezetőjében Szerb Antal, halálsejtelmekkel tele ilyen módon próbált védekezni a második világhábo-rúban a fasizmus fenyegető veszélye el-len. Jellemző módon versekkel bátyáza-t körül magát, s mint annyian, az életnek ezeket a túlságosan szelídnek bizonyult fegyvereit szegezték szembe a fasizmus halált árasztó borzalmaival. Szerb Antal humanista volt, a Rotter-dami Erasmusok fajtájából, aki úgy látszik, nem tudott mással védekezni, mint a szellem, a humánus szelídség-vel. Pedig akkor nem ez kellett volna, hanem az a „fegyveres jóság,” amit egy jugoszláv költő emlegetett nemrégén. Fegyver és harc, amit annyian vallot-tak Európában.

Szerb Antal tehát száz verset gyűj-tött össze a „szörnyű idők” előli mene-dékül. Száz görög, latin, angol, francia, német, olasz verset, azét a szellemi

Európáét, amely akkor, 1944-ben, meg-semmisítve, megfélemlítve, lealacsonyít-va és arcul köpve rejtőzött könyvek lapjai között. Erről beszélni, ezt idézni a maga módján hősi tett volt, ha — eszközeit, hatását tekintve — nem is eredményes. Most új kiadásban kaptuk kézhez Szerb Antal üzenetét, egy csok-rot azokból a virágokból, amelyeket az irodalomnak ez az értője szeretett. Verseket, amelyeket a halálra várva ol-vasott.

Tíz témakörbe csoportosította a ver-seket Szerb Antal és ilyen címetek adott nekik: magányosok, szeretők, is-tenek, halandók, állatok, nosztalgiaik, sor-sok, éjszakák, bánatok, hatalmak, látó-mások. Ezek a címek egyben nagyon jellemző módon villantják fel Szerb Antal egyéniségét is, a magára olvas-ható versek színei keverednek azokkal az érzésekkel, amelyek boldog és békés időkben éppúgy megteremnek, mint a harcok vérözönében. Érdekes ellentétek támadnak így az olvasóban és támad-hattak Szerb Antalban is, amikor vá-logatta és olvasgatta ezeket a verseket.

A bombák robbanása közben Wordsworth Táncoló tűzliliomai meny-nyire másképp és mégis mennyire jel-lemzően, mondhatnánk titkosan utal-nak és találnak célba az olvasóban.

Sétáltam, mint a felhő, melyet
szél hajt, céltalan, könnyedén,
s egyszer csak egy sor, egy sereg
aranyliliom tűnt elém,
a tó partján, a fák alatt
ringtak, táncoltak almatag.

Szabó Lőrinc)

Vagy nem volt aktuális Leopradi A remete rigó című verse?